

gyon, mint a mindecség, házunk' feje s patriarchája, a jó atya is kimult. En azóta el s a nagyvilágba költöztem, míg te és több testvéreink nevelőintézetekben s jó rokonok' őrködése alatt serdültetek.

Legközelebbi körötökben létem alatt örömmel kellett látnom, mi módon az árvák' atya test és lélekben, észben és szivtulajdonokban gyarapított és nevelt titeket. Te jelesen, nagy, és, mint mondani szoktuk, kősz leány lettél. Testi fejlődésed Isten', egésséged' föntartása pedig tenmagad' földadata; de van egy nemesebb tulajdon, melyet szinte gyarapítani s van magasabb alkatrészed, melyet nemesíteni s minden jón és magasztosra mindinkább alkalmatossá tenni kell és szükség. Lehetetlen, hogy ne tudnád, mit értek itt! Igen, édes Terézem! a sziv s lelki tulajdonok' műveléséről szölok. Ki tehetné azt nagyobb készséggel, aki van inkább jogosítva, hogy neked árvának tanácsos és tanítással megéd kezet nyújtson, mint én legidősb s talán legtöbbet tapasztalt testvéred? Kinek van inkább érdekében jó vagy kedvetlen jövendő, szóval ki szeret téged jobban mint én? Légy tehát nyíltsággal s bizodalommal irántam, fogadd leveleimet mint igaz részvétem' zálogát, s tanácsaimat, mint részint tapasztalás, részint tanulmány' olykor keserű gyömbölcseit.

Legközelebbi levelemben hivatásodról s női rendeltetésedről, mint hölgy és honleánynak — fogok szölni. A mondottakat előreböcsölni jónak véltem, hogy így, mintegy vallásos érzelmek' aegisze alatt kezdjem levelezésemet, s egyszersmind emlékeztessék arra, hogy legfontosabb kötelességünk a szölök iránti háladatosság, és azok' hunytával, emlékü' örök tiszteletben tartása.

Málit üdvözeld s fogadd jobbotat.

Hived S—s.

Augusztus' 14-dikén 1843.

JÓSIKA MIKLÓS' REGÉNYEIRÖL

S A REGÉNYIRODALOMRUL ÁTALÁBAN.

PETRICHEVICH HORVÁTH LÁZÁR.

IV.

(Polytalás.)

A fiatal Jósika Miklós katonai pályáján, a meglett férfi falusi gazdai elvonultságában, és J. M. az erdélyi megyegyöléseken és országos ta-

nácsteremben immár az élet' zenitjén : ingyen sem álmodá, hogy boldog még regényíró legyen!

És ime az lett; pedig írónk' egyik legjelesbike. És vajjon mit nyelt, hogy így egyszerre csak íróvá lön? vajjon mit álmodott oly soká... Hirt, jövőt és dicsőséget? Mindent egy véletlennek köszönni sok, véletlennek, mely őt hosszas álmából fölriasztá; véletlennek, mely, mint kémvessző a nemes érczet, földözte föl Jósikánkban a genius' drága kincseit. Bizony, bizony tartok tőle, Jósika Miklósunk mi varázsszernak köszöni hatalmát. És ha meggondoljuk: mikép nyílt vala meg egykor éjféltájban szépapja' hálószobájának ajtaja az aranyoslonai ősi várban, mikép lépe egy szép agg alak csöndesen ágya felé: s az öreg ur, ki hős ember volt s nem szokott megrettenni árnyától, mikép ugrott föl a szolyájából, míg az agg alak — már egészen az ágy' közelében — szelid hangon ekkép szólt: ne félj! eldődeid' egyike vagyok s utódaid között még egynek meg fogok jelenni; addig három szót mondok neked — ezeket jól eszedben tartsd, mert egykor nagy hasznukat vedni csáládod; s evvel a három szót érthetőn kimondotta s eltűnt.* Ha mondom mindezeket meggondoljuk: bizony, bizony azon kísértő eszmére jövünk, hogy a derék agg alak' megtartotta szavát s írónk' ágya' lábánál a szurdoki kastélyban megjelenvén őt csendes álmaiból fölidézve, Erdély krónikáinak regényes titkaiba vezette. És ki tudja, nem váltságdíj' a hon' Istenének, valami nehéz büntetteért vetette-e életére a jó eldőd drága szellemadót? Vajjon mennyi kegyeletáldozatot kellend még a keszkes unokának hoznia, míg az agg lovag' lánczai szétszakadnak: azt csak ők ketten és az istenek tudhatják. Mi minket illet — s e szívtelen házasságban tudom, hogy szívesen részt vesznek kedves olvasónéink — akik nők, vajha melly a kísértetes csatangolás' kárhozottjait szokta bilincselni — a csörgő láncz' minden szétpattanó egyes szeméért egyegy Jósika regény lenne a bünváltás. S hogy ugy lehessen, adjon az ég nekünk erőt, egészséget és hosszas életet!

Jósika' regényeiről sokat összeirtak már jót és roszt, helyent és helytelen. De e bírálatok többnyire gyöngé fordításokból ítélve meg az erőteljes eredetit, lehetlen hogy mindig alaposaknak ismertessenek. Mondtuk már, mi ovakodva kell megítélnünk más irodalmak' termékeit,

*) Lásd Jósika' Brunhild című novelláját; (jelen félévi 8. számunk' 397. lapján). E szép jószág s a kies dombon álló gyönyörű tájképre nyíló kastély jeles írónk' atyjáról b. Jósika Miklósról kisebbik fiára tisztelegve átvéve, a mai is megnevezett rokonom' lakja.

hogy a nyelv és nemzetiség geniuszai azok, mikből, mint látpontokból kell minden bírálatnál kiindulnunk, s miket éppen oly nehezen bír elfogni az idegen. Mit német lapok Jósika regényeiről összeirtak, abból kiműt kötet válnék, s pedig — csupán egyes kivételeket engedve meg — nem a legtartalomdusabb.

Mondaték nem egyszer, hogy J. M. Scottot utánozza, s halogy Waverley' írója nem él, Jósikából író soha nem lesz. Láttuk főnebb, minő véletlen tette íróvá Jósikát s hogy, bár a scot regényíró' classikai emlékébe behatni birt, mi csak dicsőségére válhatik: mégis miként álljének sajátsága, egy iratainak különfélesége által is eredeti. A könnyelműek, a Hűtlen hív, a Beduin' leánya, Bájvirág, a Völgy' rózsája, Merkur Vid s több más munkái, mi több: egymástól is szembeötlőleg, de már Scott' munkáitól éppen merőben különböznek. Nem tagadhatjuk, hogy Scott' iskolája föltűnik ugyan Jósikánk' néhány regényeiben — mennyiben egy új tan sugarait világszerte széltövelni szokta: de azt állítani, mikép ha Walter Scott nem volt volna, úgy ma Jósika nem írna, kissé tán mégis hasonlít a képtelenségek' legképtelenebbikéhez. Éppen annyi joggal lehetne azt mondani, mikép hogyha Rossini nem létezik vala, sem Bellini, sem Mercadante, sem Donizetti zeneszerzőkké nem válnak. Sőt inkább — ki tudja, ha oly gyorsan elterjedt regényeit a nagy Ismeretlen nem írja, vajjon nem teremte-e új iskolát Jósika, melly ha amazétól tán lényegesen különbözött is, mindenestre birt volna a teremő eredetiség' roppant dicsőségével. Mert hogy Jósika' szelleme sokoldalúsága által is különbözik másokétól, azt iratainak különfélesége minden elfogulatlan előtt kétségteleníti.

Mások meg az öltözetek' leírásábani részletességét tették ki hibául. Ez, ha hiba volna, (mert azzá csak tulság által fajulhat) valóban W. Scotttól lenne örökölt. De nagy kérdés maradna még akkor is, ha vajjon nálunk, kik mindenben, mi őseinket, azoknak házas szokásait, erkölceit és öltözeit illeti, vagy semmi vagy annyi zavart fogalommal bírnak: nem üdves, nem érdekes-e ügyes kéztől kijelelve látni minden kornak a maga viseletét, sajátságát, típusát. Fölületes olvasó természetesen, csak az események' catastrophja után rohanva, béketlen kénytelenséggel olvassa az illyes leírásokat, de a gondolkozni szerető föl tudja fogni ezeknek érdemét. S ki azt hiszi, hogy e leírások semmi nehézségbe nem kerülnek, s hogy azokat bármi kontár kéz teheti, az fölötte csalódik. Műértő föl fogja leplezni a régiségtanbani avatlanság' fer-

deségeit, és illy íróra csak a kinevetetés' szomorú díja hárulandó na. Legtöbben unják Balzac' irataiban korunk' társasági szokásainak, kényelmének, fényüzési és minden kelléki czikkeinek olly lelkismeretes leírásait, és meg nem gondolják: hogy századok múlva e regények nem fognak többé olvastatni ama szerelmi cseleik' és ármányaik' szüvezei, sem bármilly érdemesen költött eseményeik' halmaza miatt: hanem csak azért fognak tartatni a tudósok', régiségbuvárok' és jelesb gondolkozók' könyvpolczain, kik a messze háttér' távképébe vonult ős századoknak tanulni szeretik physionomiáit.

Egyébiránt, hogy Jósikánk — ha akar — részletes leírások nélkül is tud regényes krónikákat szerkeszteni, annak fényes bizonyosságát adta utolsó munkájában Zrinyiben, melyben, fájdalom! annyira mellőz minden leírást, hogy szinte kárhoztatnunk kellene gyöngesége miatt: miért hogy magát illy vak lármák által szokott utjától eljlesztetni engedé. Mert minő hiba lehetne e részben egyik tulságba, épen olly csiny a másikba esni. És kivált az érdekes olasz costumeket vajmi szivesen tanulta volna Zrinyiből olvasó, ki a szép Veneczia' közép koráról épen igen sokat tán még nem olvasott.

Érintettük imént Jósika' munkáinak sokoldalúságát. De nem csak dolgozatainak külső alakjaiban, magában az író' egyéniségében is föltűnő az elemkülönbség. Ha ez elemeket tekintjük és osztályozni kezdjük: úgy fogjuk találni, hogy J.' regényeiben tulsúlylyal a tragikai elem bír ugyan, de a szeszélyesnek, amaz éles humornak vegyével, melly az élet' gyarlóbb oldalait ritka elmeéllel föltűnni engedi. És milly mesteri kezelője legyen ez elemnek, azt Alt Móríc z név alatt országsherte érdemök szerint méltánylott kedves czikkeiben láthattuk. Mert hogy Béke si Feri' kalandjai másébol bizonyosan nem, mint csupán Jósika' tollából eredhettek, arról magunk — bármennyit is protestálgasson el — lene Alt Móríc z uram — tökéletesen meg vagyunk győződve. És a mezőn — körméről ítélve az oroszánt — vajmi sok szépet ígérhetünk még magunknak!

Mondák azonban, hogy a tragikai elem az, melly eddig legalább, még tulszárnyalja amazt; de Jósika' regényeinek tragikumában megvan azon kedélytbalzsamzó tulajdon: miszerint regényei, ha nem egészen szerencsésen, de mégis nyugtatólag fejeztetnek be; így Abafiban elvesz az amazonszellemű Villám; Bátoriban a fejdélem és mások; a Könnyelműekben Serédi; a Csehekben Komoróczy; Zrinyijében pedig ama sajátságos lelkületű Fioretti, kinek mondhatlan érdekű

Jellemében az öröktől öröklött fajterenyek, meg az elhanyagolt nevelés¹ csábkinövései oly mesterileg ecsetelt harcztusát vívtanak, s mindenikben mégis úgy van intézve a műszöveget, hogy a végbenyomás, melylyet e regények lelkeinkben hátrahagyni szoktak, inkább kellemes legyen, mint csüggesztő, szivetemelő inkább, mint kedélytrázó.

Mondák némellyek, hogy e jeles egyéniségben nem igen találni föl korunk' főbb elemét, az olvasóközönség' jelen kellékét, az eszmélődést. Nézd meg Abafit, Batoryt, nézd meg Zrinyit, meglepőleg éles intuitióival: nem czáfolják-e meg e vádat mindezek? S nézd különösen Ábránd és Való című föllengő beszélyét a Viszhangokban! Ugyan nem majd csupa életszemlélődés, csupa reflexiókból áll-e az egész? S pedig elannyira: mikép bizony szinte azon gondolatra kellene jönnünk, mintha Jósikánk meg akarta volna mutatni a carthausianusoknak, hogy ő illy nemben is képes írni, ha kell, s mikép nincs tan az egyetemes romantikában, mellynek szentek szentjébe ihletett geniusz — ha akar — behatni ne birjon.

De nem ereszkedhetünk szélesb taglalásába e geniusznak. A tárgy, nem mindennapi érdeke miatt, már is annyira nyúlt és még folyvást nyúlik futólag vázoló tollunk alatt, hogy untatni félünk hosszadalmasságunk által az olvasókat, kik komolynemű tárgyakat miéinknél elmésőbb, összevonottabb és minden tekintetben érdekesb rajzokban kapni szeretnek. Jövő cikkünk — vagy tán cikkeinkben — szólni fogunk Jósika' regényeinek némelly kitünőbb caractereiről, munkáinak általános erkölcsi és művészi irányáról és végezetre egy kis kritikai vázolatát adandjuk ama gyönyörűen kigondolt, mesterileg kivitt és jósikailag elregejt érdekesebnél érdekeseb krónikának, mellynek czíme — és az becses tartalmának valóban meg is felel — : Zrinyi a költő.

MI UJSÁG?

(VÉGE.)

— Ugy látszik kegyed szintén szenvedélyes vadász? — mond ő helyeslő ábrázattal.

— Oh — igen!

